

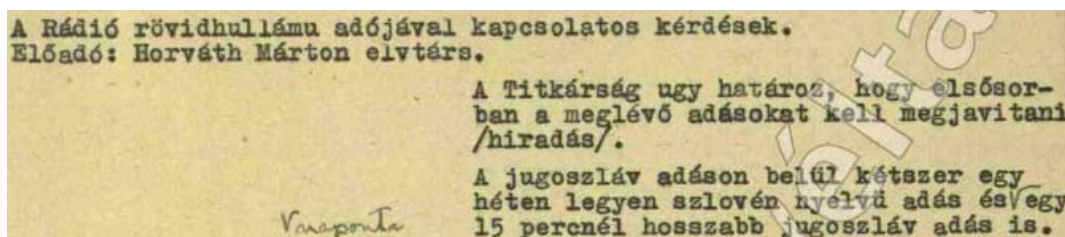
*Révész Béla egyetemi docens,
Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Politológiai Tanszék*

Az ellenségkép-modellek a hidegháború időszakában (egy ismeretlen eset)

A politika és titkosszolgálatok egymásba fonódó jelene és története nagyrészt az információk és dezinformációk konfliktustörténete. Ebben a körben az államisággal rendelkező közösségek csupán az intézményesültség, az alkalmazott technikák valamint az ellenségkép meghatározása tekintetében különböznek egymástól. Különösen szemléletes példákkal szolgál ebben a vonatkozásban a hidegháború időszaka, amely lényegében propaganda és kommunikációs hadviselésként írható le, és amelynek tapasztalatai beépültek napjaink titkosszolgálati eszközeinek és módszereinek rendszerébe. Sajátos technikáját jelenti ennek a médiaháborúnak az „aktív intézkedések” („активные меры”, „active measure”) intézménye. Ez olyan operatív intézkedések összessége, amelyek a célország külpolitikájának illetve belpolitikai helyzetének befolyásolására, politikai, katonai és ideológiai pozícióinak gyengítésére irányulnak, előnyös helyzetet teremtve a saját külpolitikai tervek megvalósításához. Az aktív intézkedés (vagy más néven: fedett akció, titkos operáció) általános, nem rendszerspecifikus fogalma a lélektani hadviselés műveleteinek leírására szolgál, függetlenül attól, hogy mely állam él ezzel a politika-formáló, döntés-befolyásoló eszközzel. Alapvető végrehajtási formái közé tartoztak a médiumokban közzétett célzott információk, cikkek, publikációk, a tév hírek terjesztése, befolyásos személyiségek megszólaltatásai, sajtókonferenciák, gyűlések és demonstrációk szervezése és általában a titkosszolgálati célpontként megjelölt személyek és csoportok dezinformálása. Különleges helyzet jellemezte a kommunista pártok Tájékoztató Irodájának 1949-es Tito-ellenes határozata és Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála közötti időszakban Jugoszlávia és a kelet-európai népi demokráciák viszonyát. Ebből érdemes néhány példa erejéig azzal az ellentmondásos helyzettel foglalkozni, amelyben a román, jugoszláv, magyar politikai és

titkosszolgálati szereplők aktuális ideológiai szempontjaik szerint alkalmazták az információk és dezinformációk „osztályharcos” eszközeit.

A gyakran a katonai konfliktusok határait súroló eseményeken túl – ahogyan a hidegháború más „frontvonalain is” – jelentős feszültségforrást jelentettek a propaganda, a média fegyverei. A propagandaelmélet egy korai magyar alakja a szellemi harc módszereit és fegyvereit vizsgálva már 1942-ben arra hívta fel a figyelmet, hogy „az új világ leghatalmasabb és legeredményesebb propaganda eszköze a rádió. Zavartalanul végezheti bomlasztó munkáját – írja a szerző –, mert abban földi ember megakadályozni nem tudja. Hatótávolsága megmérhetetlen. Népszerűsége pedig olyan nagy, hogy egy-egy rádió leadott hír az ország vagy a világ legrejtettebb zugába is eljuthat. S ma már minden faluban és tanyán megtalálható.”¹ Némi túlzással azt is lehet állítani, hogy éppen ezért jelentették az ötvenes évek a rádiózás fénykorát. A határokon túlra sugárzott adások száma is megsokszorozódott. Minden ország egyszerre volt más államok rádióállomásainak célpontja, ugyanakkor ő maga is saját műsorszórással volt állandó szereplője ennek a sajátos retorikai eszközökkel folytatott harcnak. Az MDP Titkárságának 1949. július 6-i ülésén az Agitációs és Propaganda Kollégium így jellemezte a kialakult helyzetet²: „A Magyar Rádió Külföldi különszolgálata hat nyelven és nyolc adásban sugároz híryanagot. Az idegen nyelvű hírszolgálat lebonyolítása a legerősebb magyar adón, a Kossuth adón, a középhullámon történik. 1950. júniusában üzemképes lesz a két kW-os rövidhullámú szórótorony, és ezzel Magyarország a legerősebb adólehetőséggel fog rendelkezni egész Dél-Kelet-Európában. Ezeknek az adóknak üzembe helyezésével adásaink nemcsak Észak-Amerikában, hanem Kanada magyarlakta vidékein és Dél-Amerikában is nagy részben hallhatók lesznek.”

Tekintettel pedig arra, hogy egy hónappal korábban tartóztatták le Rajk Lászlót, így már Jugoszlávia vonatkozásában is új elképzeléssel áll elő az Agitációs és Propaganda Kollégium:

¹ Csikós Jenő: A másik front. A szellemi harc módszerei és fegyverei. Singer és Wolfner, Bp., 1942. 46. p.

² A rövidhullámú rádióállomások és a rádió idegen nyelvű hírszolgálata. Ea. Horváth Márton. MDP Titkárság 1949. július 6. MOL M-KS 276. f. 54. cs. 52. ő. e.

„Javasoljuk a jelenlegi napi kétszeri horvát nyelvű adáson kívül egy harmadik szerb, horvát adás műsorba iktatását. Javasoljuk továbbá, hogy a Kossuth rádió programjának befejezése után, tehát 0.10–0.40-ig iktassunk be egy félórás időtartamú adást a szovjet rádió „Diktovka” módszeréhez hasonlóan olyan ütemben diktálva, hogy azt az íráshoz nem szokott emberek is könnyen lejegyezhessek. Ebben a híradásban ideológiai cikkeket diktálnánk, amit a jugoszláv elvtársak az országban terjeszthetnének.”³

Az természetes, hogy a 1949. november 29-én elsőként magyar nyelven megszólaló Újvidéki Rádióban hasonló, csak éppen ellenkező irányú retorikával találkozhatott a hallgatóság. Bár az öncenzúrát mindenki alkalmazta – emlékezett vissza a rádió alapító tagja, de „a Vidámestnél már némiképp szabadabbak lehettünk. Ott ki lehetett figurázni Rákosit, Kádárt is, a minisztereket. De Titót nem, ő érinthetetlen volt.”⁴ Természetesen a médiumok között dúló háború szükségessé tette egymás adásainak figyelését és akár az azonnali választ is: „Kedden délután a szubotikai Metalja munkaközösség dolgozói gyűlést tartottak, s ezen elítélték a budapesti rádió aljas rágalmaival, melyekkel Mihalik Antalt, az üzem munkásigazgatóját illetik, azt állítva róla, hogy eladta a munkásosztályt. Az üzem dolgozói a szerkesztőségünkhöz intézett levelükben tiltakoznak a budapesti rádió hazug kirohanásai ellen. Éppen azon a napon, amikor munkásigazgatónkat rágalmazták, 104 %-ban teljesítettük első negyedévi Tervünket. Ez a mi válaszuk a Budapesti Kossuth rádiónak!”⁵

De a propaganda része volt a kölcsönösen a másik országba szökött-menekült emberek sorsa is. Amikor 1951 májusában egy jugoszláv sportrepülő (Hajnalovits Alija) berepült Magyarországra, a hír gyorsan bejárta a magyar sajtót: „Hajnalovits elmondotta, hogy a Titoklikk egyre fokozódó fasiszta terrorja elől menekült és menedéket kért a magyar népi demokráciától.”⁶ Az ellenkező oldalon viszont „Magyar katonák szöktek Jugoszláviába június 2-án Mohácsnál és Szuboticánál, Ambrus György illetve Gál István, fegyveresen. Mindketten kijelentették, hogy a hadseregben és általában a Magyarországon uralkodó nehéz politikai helyzet miatt szöktek át.”⁷

A politikai emigránsok megszólalása különös figyelmet keltett külföldön is. A magyarországi politikai emigránsok noviszádi értekezletén 1952 nyarán például Borbély

³ Teljes szövegét lásd: Révész Béla: Manipulációs technikák a hidegháború korai időszakában. (Magyarország és a Szabad Európa Rádió 1950-1956). Acta Juridica et Politica, Szeged, 1996. 24-25. o.

⁴ Hatvan éve szól a rádió. Interjú Nagy Nándorral. Magyar Szó, 2009. november 26.

⁵ Ez a mi válaszuk a budapesti Kossuth rádiónak Magyar Szó, 1951. április 5.

⁶ Egy jugoszláv sportrepülő menedéket kért a magyar népi demokráciától. Szabad Nép, 1951. április 21.

⁷ Magyar katonák szöktek Jugoszláviába. Magyar Szó, 1952. június 5.

József, a rumai emigráns szervezet vezetője, Rádi István, kezdeményező és Linder Béla⁸, a Károlyi-kormány hadügyminisztere kijelentették: „Rákosi elnyomó rendszere még a Horthy-fasizmust is felülmúlja. Moszkva célja ma már világos előttünk. Az oroszosító hadjárat befejeése után Magyarország teljes bekebelezése következik, majd a magyarság kitelepítése a Pannon-mezőkről valahová az orosz steppek mélyére, ahol már a csecsenek és inguszok, tatárok és zsidók gondolkodnak a bölcs sztálini nemzeti politika egyedülálló hatásáról.”

Az értekezlet – amely 15 tagú Központi Bizottságot választott – a közgyűlésen üdvözlő távirat fogalmazott meg Tito marsallnak: „Mi, a Jugoszláviában élő magyarországi politikai emigránsok alakuló közgyűlésünkről lángoló üdvözlőnket küldjük a szabad Jugoszlávia népei ős vezérének, Tito marsallnak. Ószinte hálánkat fejezzük ki azért a sok jóért és gondoskodásért, amiben részünk van a szocialista Jugoszláviában. Ezen a konferencián egyöntetűen elhatároztuk, hogy felvesszük a kérlelhetetlen harcot a magyar nép gyűlölt rabságba döntői ellen. Mi magyarországi politikai emigránsok minden erőnkkel részt akarunk venni Jugoszlávia szocialista építőmunkájában, hogy értékes útmutatást és tapasztalatokat szerezhessünk, amelyeket Magyarország felszabadításáért folyó harcunkban felhasználhatunk. Nincs más vágyunk csak az, hogy Magyarország mielőbb olyan szabad ország legyen, mint amilyen ma a szocialista Jugoszlávia. Éljen a szabadságharcos népek eszményképe, Tito marsall.”⁹

Természetesen Magyarországon is „használták” az ide menekült jugoszláv emigránsokat (miközben kölcsönösen gyanítható volt a szököttek „küldött” mivolta). Az itt élő jugoszláv politikai emigránsok magának, Sztálinnak fogalmazták meg több oldalas táviratukat a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 32. évfordulója alkalmából megtartott gyűlésükön: „Mi, Magyarországon tartózkodó jugoszláviai politikai emigránsok lángoló üdvözlőnket küldjük Önnek, Sztálin elvtárs, Önön keresztül a dicső Bolsevik Pártnak és az egész szovjet népnek. (...) A belgrádi felbérelt kémek és gyilkosok klikkje az imperialisták szolgálatában áll és azok kezében eszközül szolgál aljas számításai és terveik megvalósításában. (...) A Tájékoztató Iroda határozatai erősítik a munkásosztály hitét ügye biztos győzelmében, rámutatnak a demokratikus tábor erőinek növekvő hatalmára, mely tábor a nagy Sztálin lelkesíti a békéért, demokráciáért és a szocializmusért vívott harcban”.¹⁰

⁸ Az öszirózsás forradalom „Soha többé katonát nem akarok látni!” mondatáról elhíresült hadügyminiszteréről van szó, aki 1921-ben Jugoszláviába távozott. Hornyák Árpád: "Nem akarok több katonát látni" : Linder Béla - Egy politikai kalandor portréja. Rubicon, 2005. 9.

⁹ A magyarországi politikai emigránsok noviszádi értekezletén. Magyar Szó, 1952. augusztus 8.

¹⁰ A Magyarországon élő jugoszláv politikai emigránsok távirata Sztálinhoz. 1949. november 9. MTI Belföldi hírek. B. 21. kiadás.

Ismeretlensége folytán érdemes megemlíteni a két diktatúra propagandaháborújának azt a furcsa mozzanatát, amelynek morális nyertese a magyar demokratikus kultúra lehetne – ha pontosan ismerhetnénk a történetet. 1946 óta jelenik meg az eredetileg a Magyar Nemzeti Tanács, majd a Vajdasági Népfrent égisze alatt megjelenő „Hét Nap” című hetilap. Az ötvenes években nem különbözött az egyéb magyar és nem magyar nyelvű jugoszláviai orgánumoktól. Nem lehetett mentes a Tito-i propagandától, de olvashatóságát fenn tudta tartani például az olyan kuriózumok közlésével, mint például Robert Coulondre, Franciaország 1936 és 1938 közötti moszkvai nagykövete memoárjainak – „Élet a titkosrendőrség árnyékában” – folytatásos közlésével. Ebben a kétes értékű nyilvánosságban bukkan fel egy magyar szempontból szenzációsnak is nevezhető hír a lap 1952. február 24-i számának ötödik oldalán, „Kiáltás a sötétből” címmel. A szerkesztői bevezető mondatai hihetetlennek tűnő történetet körvonalaznak:

„A fejükkel játszottak az új magyar ellenállási mozgalom tagjai, amikor hozzáláttak ennek a Párizsnak szánt felhívásnak kinyomtatásához és kijuttatásához a határon kívülre. A felhívást kicsempészték a tájékoztatóirodás MDP központi sajtótermékének jóvoltából. Jól sejtették, hogy a Magyar Bőripari Dolgozók Szakszervezetének borítékjában elhelyezett Szabad Népet a cenzor meg sem nézi és jól számítottak: a lap eljutott a címzetthez.

Nehezen hihető el, hogy abban a nyomdában történhetett a dolog, ahol a Szabad Népet előállítják. Túl sok embert kellett volna beavatni. Valószínű, hogy titkos nyomdába jutott el a lap 1951 november 15-i keltezésű 3. oldalának szedése. Ezt egy ember is elviheti ugyanis. Felül Visinszki beszéde volt, amelyet az ENSZ közgyűlésén mondott el. Ez alá négy hasábon, láb alatt új rovatként betördelték pár soros magyarázattal az orosz nyelven írt ’Felhívás az ENSZ-hez’ című írást, mintha csak a Visinszki beszéde lenne eredetiben. Valószínűleg csak néhány példányt készítettek és ezeket a Szabad Nép két nappal korábban, 1951. november 13-án megjelent számába helyezték el, miután középső oldalát kiszedték.

A levelek megérkeztek Párizsba, de a címzettek az első napokban nem találtak benne semmi különöst. Nem tudni, melyikük vette elő újra, de tény, hogy a felhívást észrevették.” Itt a felhívás részleteinek közlésére kerül sor, majd – a régió és a kor sajtópolitikai szokásainak megfelelően „vörös farkat” lobogtatva – így zárul a cikk: „Fájdalommal olvassa az ember ezeket a sorokat, különösen, ha magyar és Jugoszláviában él. Fáj neki, hogy Magyarországból, a magyar népből mindent kifacsarnak a szovjet gyarmatosítók. De ugyanakkor hálás vezetőségünknek, amely felismerve a szovjet imperializmust, bátran szakított az imperialistákkal.”

Két képet is közöl az újság. Az egyik a Szabad Nép 1951. november 13-i számának a címdala szerepel – aláírás: „A cenzorok nem figyeltek fel, mert Szabad Nép volt előttük”, a másikon pedig a szakszervezeti fejfejlécű hivatalos boríték látható: „A levél eljutott Párizsba” aláírással. A címezésből nagyjából csak annyi vehető ki, hogy „Mons. Pavel... Paris, l' Université”.¹¹

Némi utánjárást követően kiderül, hogy az ominózus Szabad Nép harmadik oldala valóban Visinszkijnek, a szovjet kormány akkori ENSZ delegáció-vezetőjének a közgyűlésen tett javaslatát ismertette. Az adott időszakban közismert retorikájú moszkvai határozati javaslat szerint „A közgyűlés felszólítja minden állam kormányát, mind az ENSZ tagállamait, mind a jelen pillanatban az ENSZ-hez nem tartozó államok kormányait, hogy világértekezleten tárgyalja meg mind a fegyveres erők, mind pedig a fegyverek csökkentésének kérdését, úgyszintén az atomfegyverek eltiltásáról és a leszerelés ellenőrzésének gyakorlati kivitelezéséről szóló kérdést. (...) Jelenleg az imperialista háborús készülődések idején még sokkal nagyobb jelentőségű a Szovjetunió harca a lefegyverzésért és az atomfegyver eltiltásáért”¹². A felhívás szövegezők nem kis leleményességről tettek tanúbizonyságot, hogy a konspiratív írás betördelésének helyét is úgy választották ki, hogy a harmadik oldal e két szövege polemizáljon is egymással.

Magyarországon semmit nem lehetett hallani az esetről, esetleg az újvidéki rádió vételkörzetében élő szerencsés hallgatók értesülhettek a különös újságról. Egészen addig, amíg a kor szokásainak megfelelően a cáfolat hallatán nem próbált meg az állampolgár visszakövetkeztetni az eredeti esemény valódi tartalmára. Ez így történt ebben az esetben is, amikor az 1951. december 24-i karácsonyi számban a Szabad Nép – James Restonnak, a New York Times december 6-i számában megjelent cikkét meglehetősen önkényesen értelmezve – három kolumnás cikkben ítélte el az amerikai hadügyminisztériumot, és a nemzetvédelmi minisztériumot, „A ’piszkos trükkök minisztériumáról’” értekezve.

A cikk szerint – amelyet a Kossuth Rádió is ismertetett december 25-én a 20 órás híreiben – két-három héttel arra lettek Magyarországon figyelmesek, hogy először „a háborús uszítók rádiója, majd sajtója valamiféle orosz nyelvű felhívást kezd emlegetni, amelyet

¹¹ A hányatott sorsú újságokat nem csupán az idő múlása tette alig olvashatóvá. Ekkoriban a belgrádi magyar követség nem juthatott közvetlenül a magyar nyelvű jugoszláviai újságokhoz. Ezért egy bécsi kereskedelmi cég (Globus GmbH) címére (Wien L., Elieschmarkt 1.) küldték el az újságokat, onnan került vissza Jugoszláviába majd innen kerültek az Államvédelmi Hatóság, majd a Történelmi Levéltár kezelésébe. Magyar Szó. ABTL 4. 1. A-510/1-11; Magyar Néplap ABTL 4. 1. A-510/12; Hét Nap. ABTL 4.1. A-510/15.

¹² Alig két héttel Visinszkij beszédét követően, 1951. december 3-án a Szovjetunió visszautasította a szovjet atomlétesítmények ENSZ-ellenőrzését. Borhi László: Az Egyesült Államok és a szovjet zóna 1945-1990. MTA TTI, Bp. 1994. 34. o.

állítólag a Szabad Népebe csempészték bele Budapesten, és amely felhívás az ENSZ segítségét kéri a magyar népi demokrácia megdöntésére. Mi nem tudtuk, miről van szó – így a Szabad Nép –, de most beküldtek hozzánk Párizsból egy ilyen orosz nyelvű felhívást tartalmazó Szabad Népet, amely november 13-án kelt. A Szabad Nép első lapja eredeti, de a belehelyezett 3. és 4. oldalról első pillanatra felismerhető, hogy külföldi hamisítvány. Mégpedig rossz hamisítvány. Kezdődik azzal, hogy a 3-4- oldal, eltekintve attól, hogy egész más betűkkel van nyomva, mint az első és második, november 15-én kelt. Az 'aljas fogások minisztérium' munkatársai tehát felületesen dolgoztak. Az állítólagos orosz nyelvű felhívás főlé rossz magyarsággal, egy sor helyesírási hibával írt négy soros bevezetőt nyomtattak. Ebben a négy sorban a „Szojjet” „Sovjet”-nek van nyomtatva, Sztálin elvtárs nevét „Stalin”-nak szedték, ahogy ezt külföldön szokták, a „szövetségesünkhöz” helyett „szövetségesünkhöz” áll. Egy sor hasonló hiba elárulja, hogy a 'piszkos trükkök minisztériuma' provokátorai hanyag, könnyen leleplezhető munkát végeztek. (...) A boríték a Magyar Bőripari Munkások Országos Szabadszervezetének hamisított borítékja és rajta a müncheni, tehát németországi posta pecsétje van, amely tanúsítja, hogy december 4-én Münchenből adták fel a Szabad Nép hamisított példányait.(...) A hazugságok, rágalmak, a piszkálódás, amiket a 'minisztérium' kiagyal és elterjeszt: bárgyúak, átlátszóak, és visszafelé sülnek el. Illik rájuk a közmondás, hogy a hazug embert hamarabb utoléri, mint a szanta kutyát. Egyre kevesebb embert tévesztenek meg s egyre többen ismerik fel rajtuk keresztül a háborús gyújtogatók aljas, piszkos, igazi arculatát.” – fejezi be cikkét a névtelen szerző.¹³

Hogy a Szabad Nép e néhány példányát New Yorkban hamisították-e és onnan küldték Münchenbe postai feladásra vagy valamelyik német nyomdában gyártották-e, nem fontos. Az, hogy egy ilyen, viszonylag egyszerű hamisítvány elkészítése majd három hetet vett igénybe, mutatja, hogy e téren az aljas fogások minisztériumának szélhámosai távolról sem rendelkeznek az annyit reklámozott amerikai technika gyorsaságával és teljesítőképességével.

Az immár összeurópaivá vált vitába „Spectátor” – Szabó Zoltán írói neve – is megszólalt. Ekkoriban már a Szabad Európa Rádió londoni munkatársa, de a francia rádió magyar nyelvű

¹³ Bár a Szabad Nép cikke valóban anonim, ez nem jelenti azt, hogy szerzője ismeretlen maradt. Egy évvel később egy gyűjteményes kötet jelent meg a Szabad Népeben közölt cikkekből „Összeesküvés a magyar nép ellen” címmel (Budapest, Szikra, 1952.). Ebben „Az összeesküvés folytatódik” címmel felbukkan a Szabad Nép-beli írás is (166-182. o.). Szerzőjük: Boldizsár Iván, aki ekkoriban a Magyar Nemzet c. napilap szerkesztője volt.

adásában fejt ki mondanivalóját.¹⁴ Emlékeztet arra, hogy a Szabad Nép hamisításnak nevezte „a magyar ellenállási mozgalom legújabb segélykérését”,

A december 24.-i Szabad Nép tajtékozó hangu kirohanást rendezett, és átlátszó amerikai hamisításnak nevezte a magyar ellenállási mozgalom legújabb segélykérését, melyet a Szabad Nép meghamisított hasábjain küldött a szabad világba. Természetes, hogy a nyugati sajtó

„Természetes, hogy a nyugati sajtó sietett szertekürtölni a világba ezt a legújabb segélykérését. De az is természetes – folytatta Szabó Zoltán –, hogy ez egyáltalán nem tetszik a kommunista sajtóorgánumnak. De még egy dologban tökéletesen igaza van a Szabad Nép élújságírójának. Abban, mint ahogy a cikk végén írja: a hazug embert hamarabb utoléri, mint a sánta kutyát. Igen, ebben tökéletesen igaza van. És most már saját kijelentéseivel érjük utol, ezt az élújságíró. Azt állítja a cikkben, hogy a Szabad Nép ezen számának hamisított példányai amerikai hamisítások, melyet külföldön készítettél és Müncheni bélyegzővel december 4-én adtak postára. Ebben az egy mondatban három hazugság van. A lapokat a magyar Bőripari Szakszervezet borítékában Budapest 72-es postabélyegzővel és november 23-án adták fel. Úgy látszik, azt a régi közmondást is meg kell változtatni, hogy három az igazság, mert ezek szerint három a vörös hazugság. Mert a német posta nagyon helyesen ragaszkodik a nemzetközi postaegyezményhez és nem hajlandó felvenni idegen, a jelen esetben magyar bélyeggel ellátott levelet és nem hajlandó emellett még magyar bélyegzőt is hamisítani ezekre a levelekre. Mert hogy a bélyeg és a bélyegző is magyar, azt a rendelkezésünkre álló két boríték is világosan igazol. Ha esetleg érdeklí a Szabad Nép cikkíróját, úgy szívesen rendelkezésére bocsátjuk az egyik borítékot.”

Három héttel később, a párizsi rádió magyar nyelvű adása újból visszatér a témára¹⁵, de hogy ismét Spectator szólalt volna meg, arra nincs adat¹⁶: „A Szabad Nép december 24-i cikke hamisítványok gyártásával vádolja az Egyesült Államok kormányát. (...) A magyar ellenállás névtelen hőseinek sikerült éppen a Szabad Nép példányába becsempészni az ENSZ-

¹⁴ Spectator előadása: miben van igaza a Szabad Népeknek. HU OSA 300-5-40. 2. d. Hungarian Monitoring Paris, 27 December 1951. Szabó Zoltán 1949-ben a Rajk-per következtében Károlyi Mihállyal együtt megszakította kapcsolatát Rákosi Mátyás Magyarországgal. Egy ideig még Párizsban élt, de 1951-ben Londonba költözött, ahol a Szabad Európa Rádió angliai vezérpublicistája volt 1974-ig. Közben a francia és az angol rádióban rendszeres ismeretterjesztő előadásokat tartott a magyar irodalom nevezetes alakjairól. Furcsa előzménye a Boldizsár Ivánnal szembeni itteni afférjának – akinek titkolt személyéről természetesen Szabó Zoltánnak ekkoriban nem lehetett tudomása –, hogy a Boldizsár szerkesztésében megjelent „Szolgálat és Írás Munkatársaság” könyvsorozatban tizennégy évvel korábban Szabó Zoltán írásai is megjelentek.

¹⁵ HU OSA 300-5-40. 2. d. Hungarian Monitoring Paris, 18 January 1952. A rádióadás vételének zavarai miatt hiányos a műsor leírása.

¹⁶ A magyar ellenállás újból hangot ad. HU OSA 300-5-40. 2. d. Hungarian Monitoring, Paris 17 January 1952.

hez szóló kiáltványukat. Most újabb tiltakozás érkezett Budapestről a vörös terror ellen. A levél kézírással van írva, ügyetlen, a munkától gyakorlatlanná vált írással egy becsületes magyar ember írta. Az ENSZ-hez van címezve, Párizsba.

PÁRIS

19 h 15

A magyar ellenállás újból hangot ad.

A Szabad Nép dec.24.1 cikkében hamisítványokra gyártásával vádolja az Egyesült Államok kormányát, A magyar ellenállás névtelen hőseinek tényleg sikerült éppen a Szabad Nép példányába becsempészni az ENSZ-hez szóló kiáltványukat. ...Most újabb tiltakozás érkezett Budapestről a vörös terror ellen. A levél kézírással van írva,

„Egy a millió magyar munkás közül tiltakozom, hogy egy magyarnak is köze volna a négy amerikai repülő elfogásához.¹⁷ Mi sokkal több olyan repülőért imádkozunk, mint azok az amerikai repülők, hogy végre meghozzák a szabadságot a testben és lélekben agyonkínzott magyarságnak. Örökös marad ez a kárhozat? Ez így nem élet. Higgye el az Egyesült Nemzetek Szövetsége, sírva írom ezeket a sorokat. El a kommunistákkal, szabadságot követelünk az ENSZ-től, határozza el és adja meg az önrendelkezési jogot a magyarságnak! Levelemet olvassák fel a közgyűlésen, mentsenek meg bennünket!” (...) A rádió szerkesztője válaszképpen hozzáteszi a levélhez: „(...) Nyugat mindent megtesz, hogy segítséget nyújtson az elnyomásban élő országoknak. Igaz, a Nyugat hitt egy ideig a 'demokráciákban', de már belátta, hogy ez tévedés volt és nem feledkezik meg a vasfüggöny mögötti népekről. A nyugati politikusok az elmúlt évben több ízben tiltakoztak a deportálások, az embertelenség ellen. (...) Hajnalodik már (...) a magyar legyen a jövőben gerinces! (...)” A jugoszláviai sajtó természetesen nagy hangsúlyt fektetett a „bürokratikus, sztálinista országok” elleni propagandájukban ezeknek az információknak.¹⁸

A Tájékoztató Iroda Határozata és az ezt követő tevékenység csak tájékoztatlanságot teremt a nemzetközi munkásmozgalomban. Meghamisítva és tagadva Pártunk és népeink forradalmi tapasztalatait, amelyeket forradalmunk korszakában, valamint a szocialista országépítés idején szereztek, a Tájékoztató Iroda követői megpróbálják megakadályozni, hogy más országok forradalmi mozgalmi magukévá tegyék ezeket a tapasztalatokat, s ezzel megbénítják a munkásosztály és a világ leigázott népeinek további felszabadító harcát.

¹⁷ 1959. november 19-én egy amerikai katonai repülőgép megsértette Magyarország légterét, szovjet vadászgépek leszállásra kényszerítik. A Kormány jegyzékben tiltakozik az Egyesült Államok kormányánál, majd pénzbüntetés ítélve kiutasítják az országból az elközbott repülőgép személyzetét.

¹⁸ Szabad a szó. Nálunk – és a határon túl. Magyar Szó, 1952, február 23,

Végül ismerkedjünk meg a kicsempészett felhívás töredékben fennmaradt szövegével is:

Vádirat a szovjet elnyomók ellen!

Kénytelenek voltunk orosz nyelven kinyomtatni ezt a felhívást, mert ha bármelyik nyugat-európai nyelven íródott volna, a magyar cenzúra nem engedte volna át.

Ez egy kétségbeejtő helyzetbe jutott nép tagjainak felhívása, akik tisztában vannak ezen cselekedetük minden következményével: kockára tesszük csoportunk néhány tagjának életét.

A szabad világ előtt is ismeretes kell legyen hogy egy kis csoport szovjetpolgár (még ha legtöbbjük magyar származású is) a szovjet szuronyok segítségével uralomra jutott hazánkban és a fanatikusok hevével Magyarországot lövészárkokkal és aknákkal körülvett börtönné változtatta, ahonnan lehetetlen a szökés. Az országban minden mozgást szigorúan ellenőriznek és senki sem utazhat számos okmány és engedély nélkül, amelyeknek kiadása a titkosrendőrség jóindulatától függ. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének tudnia kell azt is, hogy Magyarországot szovjet gyarmattá változtatták, és a legkönyörtelenebbül kizsákmányolják. Így szintén tudnia kell azt is, hogy a velünk szembeni cselekedet több mint vadállatias, rosszabb mint a rabszolgaság idejében, amikor a rabszolgatartó végső fokon birtokának felvirágoztatásáról is gondoskodott. (...)

Ezért azzal a szerény kéréssel fordulunk az ENSZ-hez, fáradozzanak a szabadságszerető népek azon, hogy megszabadulhassunk orosz uraink igájától. De mindenekelőtt kérjük akadályozza meg az embertelen, tömeges deportálásokat, mert különben mindazokat, akik gondolkodnak, kiirtják. Ha mi tudjuk, hogy a szabad világ nem feledett és nem is feledhet el bennünket, és hogy a civilizált népek előtt ismeretes szenvedő népünk kétségbeejtő helyzete.

Az eredeti felhívás szövege tehát a jelek szerint csak abban a formában maradt fent, ahogyan a Hét Nap oldalain megőrződött; furcsán – a nyugati médiumok közvetítésével – áthidalva a kommunista diktatúrák között is kialakult vasfüggönyt, és ha alig érzékelhetően is, de talán adott némi reményt a lezárt határok mentén élő népek demokratikus jövőbe vetett hitének.

Felhasznált irodalom

Boldizsár Iván: Összeesküvés a magyar nép ellen, Budapest, Szikra, 1952.

Borhi László: Az Egyesült Államok és a szovjet zóna 1945-1990. MTA TTI, Bp. 1994.

Csikós Jenő: A másik front. A szellemi harc módszerei és fegyverei. Singer és Wolfner, Bp., 1942.

Harcunk az Igazságért. Novisad, Testvériség–Egység Könyvkiadóvállalat, 1950.

Hornyák Árpád: "Nem akarok több katonát látni". Linder Béla - Egy politikai kalandor portréja. Rubicon, 2005. 9.

Révész Béla: Manipulációs technikák a hidegháború korai időszakában. Acta Juridica et Politica, Szeged, 1996.

Elsődleges források:

Magyar Országos Levéltár Magyar Dolgozók Pártja iratok

Magyar Távirati Iroda, Szabad Nép korabeli hírei, cikkei

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára:

7 nap. Vajdasági Népfront hetilapja. ABTL 4.1. A-510/15.

Magyar Néplap 1949-1950. A Horváth Népköztársasági Magyar Kultúr- és Közoktatásügyi Szövetség hetilapja ABTL 4. 1. A-510/12

Magyar Szó. A Vajdasági Népfront napilapja. 1949-1952. ABTL 4. 1. A-510/1-3.